

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ-ՕԶԱՆՁԱՆՅԱՆԻ

ԿՅԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

(Ծննդյան 125-ամյակի առթիվ)

Մեծ է ակադեմիկոս Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի վաստակը հայ բանասիրության, բանագիտության և արևելագիտության բնագավառներում: Նա մեր ավագ սերնդի շատ ներկայացուցիչների համար եղել է հոգատար խորհրդատու և անփոխարինելի ուսուցիչ: Վաստակաշատ հայագետն իր կյանքը նվիրել է հայ մշակույթին և գիտությանը՝ պատմությանը թողնելով բացառիկ արժեք ներկայացնող աշխատություններ:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանը ծնվել է 1893 թ. փետրվարի 20-ին (նոր տոմարով՝ մարտի 4-ին) Հայաստանի Մեղրու շրջանի Կալեր գյուղում, Աղաբեկ Մելիք-Օհանջանյանի բազմանդամ ընտանիքում: Տասը տարեկան հասակում նրան տեղափոխում են Գանձակ՝ իրավաբան հորեղբայր Փարսադան Մելիք-Օհանջանյանի մոտ, որը և ստանձնում է նրա խնամակալությունը՝ ընդունել տալով տեղի Տղայոց գիմնազիան:

1911 թ. հորեղբոր ջանքերով Կարապետն ընդունվում է Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի Դասարանական բաժինը, որտեղ հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչը՝ հայտնի մտավորական Կարապետ Կուսիկյանը, նրան կողմնորոշում է դեպի հայագիտությունը: Այնուհետև նա իր ուսումը շարունակում է նույն Լազարյան ճեմարանի Արևելագիտության մասնագիտական դասարանում՝ ունկնդրելով հայտնի արևելագետներ՝ Ագաթանգեղոս Կրիմսկուն, Ալեքսանդր Վեսելովսկուն, Վլադիմիր Գորդլևսկուն, հայագետ Կարապետ Կոստանյանին և այլ մեծերի:

1913 թ. հայ գրերի գյուտի 1500-ամյա տոնակատարության առթիվ ճեմարանում կազմակերպված գիտական նստաշրջանում Կ. Մելիք-Օհանջանյանն աչքի է ընկնում իր ընթերցած ծավալուն զեկուցումով: Մեկ տարի անց՝ 1914 թ., պրոֆեսոր Կոստանյանի հանձնարարությամբ նա շարադրում է «Մամիկոնյանների նախարարական տոհմը՝ ըստ Փավստոս Բուզանդի «Հայոց պատմության» անդրանիկ գիտական ուսումնասիրությունը, որն արժանանում է Լազարյան ճեմարանի գիտական խորհրդի հատուկ մրցանակին՝ չորս ամսվա գիտական գործուղում Գերմանիայում, և Կայսերական հնագիտական ընկերության Մոսկվայի բաժանմունքի կողմից ընտրվում է ընկերության թղթակից անդամ:

1914 թ. երիտասարդ Կ. Մելիք-Օհանջանյանը մեկնում է Գերմանիա: Սակայն շուտով սկսվում է Առաջին աշխարհամարտը, և նա ստիպված չորս ամսվա փոխարեն Բեռլինում մնում է վեց տարի: Այնտեղ նա բնակվում է բանաստեղծ Ավետիք Բասիակյանի տանն ու մտերմանում նրա հետ, ծանոթանում է հայտնի արևելագետներ Յոզեֆ Մարկվարտի, դոկտոր Յոհաննես Լեփսիուսի հետ, որոնց աջակցությամբ դառնում է Բեռլինի համալսարանի արևելագիտության և փիլիսոփայության ֆակուլտետների ազատ ունկնդիր:

Բեռլինում նա ծանոթանում է նաև գերմանացի հայտնի գրող ու հրապարակախոս Արմին Վեգներին, որը պատերազմի ընթացքում ծառայել էր Օսմանյան կայսրությունում գործող գերմանական բանակում, ականատես էր դարձել ցեղասպանության զոհ դարձած արևմտահայության անասելի տառապանքներին և բազմաթիվ դրվագներ գաղտնի լուսանկարել: Պատմափաստագրական բացառիկ արժեքներ կայացնող այդ լուսանկարներն Ա. Վեգները ցուցադրել է Բեռլինում իր հրապարակային ելույթների ընթացքում՝ դատապարտելով ոչ միայն երիտթուրք պարագլուխներին, այլև՝ մեղսակից կայսերական Գերմանիայի կառավարությանը: Երիտասարդ Կարապետը մշտապես գործուն մասնակցություն է ունեցել այդ միջոցառումների կազմակերպմանը:

Հարուստ գիտելիքներ ամբարած՝ 1920 թ. Կ. Մելիք-Օհանջանյանը, ղեկավարելով մեկ ու կես հազարից ավելի հայ ռազմագերիների տունդարձը, ծանրաբեռնված Հայաստանի համար պարենային նպաստների մեծ բեռով վերադառնում է Երևան: Նախ աշխատում է հանրապետության կրթության և արվեստի նախարարությունում, որտեղ ծանոթանում է Եղիշե Չարենցին ու Նիկոլ Աղբալյանին, ապա՝ դասավանդում Տղաների գիմնազիայում:

Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո Կ. Մելիք-Օհանջանյանը վարում է մի շարք պատասխանատու պաշտոններ՝ Հայկական կարմիր բանակի քաղլուսվարչության կրթական բաժնի պետ և “Կարմիր բանակ” թերթի խմբագիր, հանրապետության գիտական առաջին հաստատության՝ Էջմիածնի մատենադարանի տնօրեն, Հայաստանի ժողովրդական համալսարանում լուսժողկոմի լիազոր ներկայացուցիչ՝ միաժամանակ Երևանի պետական համալսարանում ու Երևանի պետական մանկավարժական ինստիտուտում հայ գրականության և գերմաներենի դասախոս: 1930-ական թվականներին Կ. Մելիք-Օհանջանյանը շարունակել է պատասխանատու պաշտոններ վարել՝ Հայաստանի գիտության և արվեստի ինստիտուտի գիտական քարտուղար, Նյութական կուլտուրայի պատմության ինստիտուտի տնօրեն, Հայ գրականության և ժողովրդական բանահյուսության բաժնի վարիչ և այլն: Գիտական ու վարչական գործունեության ընթացքում Կ. Մելիք-Օհանջանյանն իրեն դրսևորել է քաղաքացիական բարձր հատկանիշներով, նպաստել նոր սերունդների մասնագիտական զարգացմանը:

1934 թ. Երևանում լույս է տեսնում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի «Ֆիրդուսին և Իրանի վիպական մոտիվները “Շահնամեում” ու հայ մատենագիտության մեջ» արժեքավոր ուսումնասիրությունը: 1935 թ. Հայաստանի լուսժողովումատին առընթեր գործող պետական գիտխորհուրդը, գնահատելով Կ. Մելիք-Օհանջանյանի գիտական-մանկավարժական վաստակը, նրան շնորհում է գիտահետազոտական ինստիտուտների իսկական անդամի և պրոֆեսորի կոչում:

Տակավին 1931 թ. Պետհրատի գեղարվեստական բաժնի վարիչ Եդ. Չարենցը, ստանալով Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի քարտուղար Ադասի Խանջյանի հանձնարարությունը, առաջարկել էր մեծ հայագետ Մանուկ Աբեղյանին հրատարակության պատրաստել «Մասնա Ծոեր» ազգային վեպի պատումների գիտական համահավաքը: Վերջինս, ստանալով Կ. Մելիք-Օհանջանյանի հետ համագործակցելու համաձայնությունը, սկիզբ է դնում ազգանպաստ այդ մեծ գործին: 1932 թ. վեպի նոր պատումներ հայտնաբերելու նպատակով Կ. Մելիք-Օհանջանյանը կազմակերպում և ղեկավարում է Նյութական կուլտուրայի պատմության ինստիտուտի բանահյուսական արշավախումբը: Նա Թալինում, Վեդիում և Աշտարակում երեք տարվա եռանդուն ու տքնաջան աշխատանքով հայտնաբերում և բարբառագիտական սկզբունքներով գրի է առնում ութը նոր արժեքավոր պատումներ, որոնք համալրելով անցյալում այլոց գրառած պատումներին, Կ. Մելիք-Օհանջանյանը Մանուկ Աբեղյանի ընդհանուր ղեկավարությամբ ու համագործակցությամբ, սկսում է «Մասնա Ծոեր» դրոցագնավեպի պատումների գիտական համահավաքի կազմման դժվարին, բայց շնորհակալ աշխատանքը: 1936 թ. լույս է տեսնում կոթողային այդ հրատարակության Ա հատորը, 1944-ին Բ, 1951-ին Բ հատորի երկրորդ մասը:

1936 թվից երկրում սկսվում են քաղաքական բռնաճնշումները, որոնց ենթարկվում է նաև պրոֆեսոր Կ. Մելիք-Օհանջանյանը: Նրան, իբրև քաղաքականապես անհուսալի տարրի և դասախոսի, հեռացնում են համալսարանից: Ապա մի խումբ պրոֆեսորների հետ 1937 թ. հուլիսի 25-ին նրան ձերբակալում են իբր դաշնակցական ընդհատակյա կազմակերպության կենտկոմի անդամ լինելու և խորհրդային կարգերի դեմ ակտիվ աշխատանք ծավալելու մեղադրանքով: Գերմանիայում նրա երկար մնալն ու օտար լեզուների իմացությունը ևս դառնում է «հանցանք» ու նրան մեղադրում են որպես Գերմանիայի և Անգլիայի լրտեսի: Չորսուկես տարի տևող հարցաքննություններն ուղեկցվում էին անասելի կտտանքներով: 1941 թ. ամռանը Կ. Մելիք-Օհանջանյանը դատապարտվում է հինգ տարվա սիբիրյան աքսորի, որի չորսուկես տարին հարցաքննություններով արդեն լրացել էր: 1942 թ. օգոստոսին նա ազատվում և վերադառնում է, բայց նրան արգելում են բնակվել Երևանում, որտեղ արդեն վախճանվել էր կինը, և երկու զավակները մնացել էին անխնամ: Նա ստիպված գոյատևում է Կիրովականում (Վանաձոր), ապա՝ Քանաքեռում: Այդ տարիներին նա իր և զավակների ապրուստը հայթայթում է թարգմանություններ կա-

տարելով: 1944 թ. Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի նախագահ ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելու միջնորդությամբ նա վերադառնում է Երևան: Սակայն այդ բոլորը բավական չէր. 1946 թ. Կ. Մելիք-Օհանջանյանին դարձյալ արստրում են, և միայն ՄՍՀՄ Մինիստրների սովետի նախագահի տեղակալ Անաստաս Միկոյանի պաշտոնական միջնորդությամբ նրան իրավունք է տրվում իր զավակների հետ բնակվել Երևանում:

Այդ թոհուրոհից հազիվ մի փոքր խաղաղված Կ. Մելիք-Օհանջանյանը վերսկսում է իր գիտական պրպտումները Մատենադարանում և հայտնաբերում է Մովսես Խորենացու “Հայոց պատմության” երկու պատառիկ, որոնք, բանասիրական ուսումնասիրության ենթարկելով, հրատարակում է: Բացի այդ, մի խումբ հեղինակների հետ կազմում է “Ընտիր էջեր հայ գրականության” (1946 թ.) ժողովածուն: Նույն տարում Կ. Մելիք-Օհանջանյանն աշխատանքի է ընդունվում Ակադեմիայի գրականության ինստիտուտում ավագ գիտաշխատողի պաշտոնում, որտեղ նրան հանձնարարում են երեք ասպիրանտների (Պարույր Սևակի, Գևորգ Աբգարյանի և Խաժակ Գյուլնազարյանի) գիտական ղեկավարությունը: Միաժամանակ նա դասավանդում է Երևանի ռուսական մանկավարժական ինստիտուտում և կրկին նվիրվում իր տարերքին: Լույս է տեսնում նրա “Միթրա Միհրը Սասնա Ծռերի մեջ” (1946 թ.) արժեքավոր ուսումնասիրությունը:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանի նախաձեռնությամբ սկսվում են հայ հին գեղարվեստական արձակի բնագրերի հավաքման և ուսումնասիրման խոշոր ծրագրի աշխատանքները: Այդ գործին անմնացորդ նվիրվելու նպատակով նա հրաժարվում է Երևանի ռուսական մանկավարժական ինստիտուտի դասախոսություններից:

1947 թ. լույս է տեսնում ժրջան գիտնականի նոր ուսումնասիրությունը՝ “Տիրան-Տրդատի վեպը ըստ Փավստոս Բուզանդի” աշխատությունը: Սակայն ստեղծագործական այդ եռուն շրջանը ևս ընդհատվում է: 1948 թ. Հայաստանում ծավալված “Բուրժուական միասնական հոսանքը” հայտնի մտավորականների՝ Ա. Տերտերյանի, Վ. Ռշտունու, Մ. Ներսիսյանի ու այլոց հետ մեղադրվում է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանը, և որպես անվստահելի տարրի նրան ազատում են Գրականության ինստիտուտի աշխատանքից: Գործազուրկի տազնապն ստիպում է նրան կրկին թարգմանություններով պահել իր ընտանիքի գոյությունը:

1950-ական թվականներին սկսվում է խրուշչովյան բարեփոխումների շրջանը: Անցյալում քաղաքական մեղադրանքով դատապարտված միլիոնավոր քաղաքացիների հետ արդարացվում է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանը: 1958 թ. սեպտեմբերին Թբիլիսիում գումարված Անդրկովկասի զինվորական կոլեգիայի տրիբունալի նստաշրջանում, որի օրակարգն էր 1937 թ. քաղաքական բռնություններ իրականացրած նախկին պաշտոնյաների դատավարությունը, Կ. Մելիք-Օհանջանյանը, որպես հրավիրված մեղադրող կողմ, իր դառը կյանքի բազմաթիվ փաստերի հիման

վրա համարձակ ելույթ է ունենում՝ հիացնելով ներկաներին: Նա նաև կուսակցական տարբեր աստիճաններին ուղղված իր դիմումներով կարողանում է 1937 թ. անմեղ զոհված իր մի շարք ընկերներին հետմահու արդարացնել: Այնպես, որ Կ. Մելիք-Օհանջանյանն իր ազնվատոհմ ծագման բարձր գիտակցությամբ էր պահում նաև քաղաքացու իր արժանապատվությունը:

Երկրի քաղաքական-հասարակական կյանքի պայմանների աստիճանական բարվոքման հետ խաղաղվում են նաև մեծ գիտնականի չարճրկված միտքն ու հոգին, և նա կրկին նվիրվում է իր նախասիրած ասպարեզին՝ հայ հին ձեռագիր հուշարձանների ուսումնասիրման և հրատարակության կարևոր գործին:

1957 թ. Գրականության ինստիտուտը լույս է ընծայում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի խմբագրությամբ և ծավալուն գիտական առաջաբանով «Էջեր հայ միջնադարյան գեղարվեստական արձակից» արժեքավոր ժողովածուն, որի բնագրերը պատրաստել էին Մայիս Ավդալբեկյանը, Մանիկ Մկրտչյանը և Արմիկ Սրապյանը:

Սակայն հայ պատմագիտության ասպարեզում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի մեծագույն ներդրումը եղավ XIII դարի նշանավոր պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցու «Հայոց պատմություն» քննական բնագրի հրատարակությունը (1961 թ.)՝ երեսուն ձեռագրերի և երեք տպագիրների համեմատական բաղդատությամբ: Աշխատության ներածականում հեղինակը ներկայացրել է Կիրակոս Գանձակեցու ապրած ժամանակաշրջանը, նրա կյանքն ու գործը, նրա շարադրանքի աղբյուրագիտական հենքը և գեղարվեստական առանձնահատկությունները:

1962 թ. Շավարշ Սմբատյանի և Կ. Մելիք-Օհանջանյանի թարգմանությամբ լույս է տեսնում Կորյունի «Վարք Մաշտոցի» երկի ռուսերեն թարգմանությունը, որին կցված էր նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանի «Կորյունը և նրա «Վարք Մաշտոցին»» ընդարձակ ուսումնասիրությունը: Մեծ գիտնականի նպատակն էր ռուս և այլալեզու ընթերցողներին ներկայացնել հայ գրերի ստեղծող Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործը: Անխոնջ գիտնականի անմնացորդ նվիրվածությունը հայրենի մշակույթին և այն օտարներին ներկայացնելու նրա ջանքերը բարձր է գնահատվել, ու նրան շնորհվել է Հայաստանի գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում (1962 թ.), պարգևատրվել է կառավարական պատվոգրով (1963 թ.), իսկ 1965 թ. ընտրվել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ:

Հանրագիտարանային գիտելիքների տեր գիտնական Կ. Մելիք-Օհանջանյանը շարունակել է պրպտումներ կատարել Մատենադարանի ձեռագրատանը և հայտնաբերել մինչ այդ անտիպ մնացած երկու ձեռագիր. առաջինը՝ եվրոպական միջնադարյան գրականության մեջ տարածված «Պատմութիւն Փարէզի և Վեննայի» Հովհաննես Տերզնցու (1567 թ.) ասպետական սիրավեպի հայկական տարբերակը և երկրորդը՝ Խաչատուր Եվդոկացու (1611 թ.) չափածո ոճով գրված «Պատմութիւն Վենետիկ քաղաքի» զույգ բնագրերը, որոնք վերծանել, համադրել է, օժտել գիտա-

կան հարուստ ծանոթագրություններով և պատմաճանաչողական կարևոր արժեքներ կայացնող ծավալուն ներածական ուսումնասիրությամբ, որտեղ հանգամանորեն լուսարանել է երկու ձեռագրերի հեղինակների կյանքի ու գործի վերաբերյալ մանրամասներ:

Մեծ է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանի վաստակը թարգմանության բնագավառում: Օտար լեզուների իր բացառիկ իմացությամբ նա գիտական ու գեղարվեստական բնագրերի բարձրարվեստ թարգմանիչ էր: Բացի Կորյունի «Վարք Մաշտոցի» թարգմանությունից, նա ռուսերեն է թարգմանել նաև մեծ հայագետ Մ. Աբեղյանի «Հայոց հին գրականության» առաջին հատորը (1947 թ.), սկսել է ռուսերեն թարգմանել նաև Կիրակոս Գանձակեցու «Հայոց պատմությունը», որը մնացել է անավարտ:

Տակավին 1950-ական թվականներին բազմավաստակ գիտնականը, բարձր գնահատելով «Մասնա Ծոեր» դյուցազնավեպում արտահայտված համամարդկային գաղափարները, մտադրվել էր վեպի ընտիր պատումները թարգմանել ռուսերեն. այդ գաղափարը խրախուսել էր Հ. Օրբելին, և Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի գրականության ինստիտուտի տնօրինությունը պայմանագիր էր կնքել թարգմանչի հետ: Կ. Մելիք-Օհանջանյանը մասնագիտական բարձր մակարդակով իրագործել էր վեպի ընտիր բարբառային տասը պատումների ռուսերեն թարգմանությունը՝ այն օժտելով ծավալուն գիտական ուսումնասիրությամբ և հարուստ բառարանով: Ի դեպ, կատարելության ձգտող գիտնականն ամենայն ջանասիրությամբ աշխատել էր այդ բառարանի յուրաքանչյուր բառահոդվածի վրա, որոնք իրենց բնույթով ընդարձակ ծանոթագրություններ են:

Այդ վիթխարի աշխատությունը թեպետ բարձր էր գնահատվել և՛ Երևանում, և՛ Մոսկվայում, սակայն անհայտ պատճառներով մնացել էր անտիպ՝ հակառակ նրա դուստր վաղամեռիկ Լուսիկի, բազմաթիվ դիմումների:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանի անունն արդեն հայտնի էր դարձել աշխարհով մեկ որպես հայ էպոսագիտության մեծագույն գիտակի: Տարբեր երկրներից նրան էին դիմում «Մասնա Ծոեր» վեպի թարգմանությամբ զբաղվող շատ ու շատ գիտնականներ, ինչպես Լևոն-Ջավեն Սյուրմեյանը՝ ԱՄՆ-ից, Իգոր Միկիրիցկին՝ Լեհաստանից, Բորիս Կաբուրը՝ Էստոնիայից, որոնք նրա մասնագիտական խորհրդներով են շարունակել իրենց թարգմանությունները, իսկ ֆրանսերենի թարգմանիչ, հայտնի հայագետ Ֆրեդերիկ Ֆեյդին իր թարգմանությունը լույս ընծայելուց հետո ժամանել է Երևան, այն նվիրել մեծ գիտնականին և սիրով լսել նրա կարծիքը:

Իսկական ժողովրդագետ-գիտնական Կ. Մելիք-Օհանջանյանի անմիջական թելադրանքով և Հայաստանի գրողների միության վարչության միջնորդությամբ 1962 թ. Երևանում շիրմաքար-հուշարձան է կանգնեցվել «Մասնա Ծոերի» լավագույն բանասաց, ալաշկերտցի Մանուկ Թորոյանի գերեզմանին: Այդ բացառիկ միջոցառման շնորհիվ հայ ժողովուրդն իր երախտագիտությունն էր հայտնում մեր ազգային վե-

պը ստեղծող, դարեր շարունակ սերնդից սերունդ բանավոր փոխանցող մեր վարպետ բանասացների հիշատակին:

Տարիներ անց՝ 2004 թ., ՀՀ ԳԱԱ գրականության ինստիտուտի, նաև Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի միացյալ ուժերով ու ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հովանավորությամբ լույս է տեսնում, հՈՐԳՎՐՍՌԿ ԳՊՈՍՖՓՕԵ հայ ժողովրդական վեպի ինը ընտիր պատումների Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ռուսերեն թարգմանությունը՝ Հակոբ Կոջոյանի դասական նկարագրողաձև կազմով, Մարգիս Հարությունյանի և Ազատ Եղիազարյանի խմբագրությամբ:

Սակայն, ինչպես ժողովուրդն է ասում, “Արյունը ջուր չի դառնում”: 2008 թ. ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանի եղբոր թոռան՝ Վահան Մելիք-Օհանջանյանի սրտացավ նախաձեռնությամբ “Էդիտ-Պրինտ” հրատարակչատունը լույս է ընծայում մեծ գիտնականի տարիների ընթացքում խնամքով ու հոգու թրթիռով թարգմանած “Մասնա Ծոեր” վեպի ինը բարբառային պատումների հայերեն, ղուգահեռ՝ ռուսերեն բարձրարվեստ թարգմանությունն արդեն մեծադիր շքեղ հրատարակությամբ, Մելիք-Օհանջանյանի ծավալուն գիտական ուսումնասիրությամբ, արժեքավոր բառարանով և խորեն Հակոբյանի նորովի նկարագրողումներով:

Նույն Վ. Մելիք-Օհանջանյանը նաև ֆրանսերեն թարգմանել է տվել “Մասնա Ծոեր” վեպի այդ բարբառային ինը պատումները Մատենադարանի հնագույն աշխատակից Աիդա Չարխյանի շնորհալի թարգմանությամբ և 2015 թ. լույս ընծայել երկլեզվյա (հայերեն, ղուգահեռ՝ ֆրանսերեն) դարձյալ մեծադիր ու նկարագրող շքեղ հատորը:

Ըստ այս խոշոր ծրագիրը նախաձեռնող Վ. Մելիք-Օհանջանյանի, “Մասնա Ծոեր” օհանջանյանական փրկված ինը պատումների և Առաջաբանի տարբեր լեզուներով թարգմանությունների գործընթացը լինելու է շարունակական՝ նպատակ ունենալով աշխարհի տարբեր ժողովուրդներին հասանելի դարձնել հայ ազգային դուրսագնավեպը:

Այդ նույն մտասնեռումով Վ. Մելիք-Օհանջանյանը նախաձեռնել է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանի 1966 թ. հրատարակած “Պատմութիւն Փարէզի և Վեննայի” ֆրանսիական միջնադարյան ասպետական սիրավեպի հայերեն՝ ղուգահեռ ֆրանսերեն թարգմանությունը կրկին Ա. Չարխյանի բարձրարվեստ թարգմանությամբ՝ ճոխացված ֆրանսիական միջնադարյան մանրանկարչության նմանարկությամբ կատարված և ցարդ անտիպ մնացած նկարագրողումներով:

Բացի այդ, ՀՀ ԳԱԱ նախագահության միջնորդությամբ Երևանի քաղաքապետարանը Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ապրած տան՝ Կիևյան թիվ 5 շենքի ճակատին առաջիկայում կտեղադրի մեծ գիտնականին նվիրված հուշաքար:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության ու Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն ԳԱԱ թղթակից անդամ Պավել Ավետիսյանի ջանքերով վերջերս կազմա-

կերպվել է երկօրյա գիտական նստաշրջան՝ նվիրված բազմավաստակ գիտնական Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ծննդյան 125-ամյակին, որպեսզի դույզն չափով մեղմվի այն ցավն ու տառապանքը, որը մեծ գիտնականը տասնամյակներ շարունակ լռելյայն տարել էր, փոխարենը՝ արարելով իր մեկը մյուսից արժեքավոր ու կոթողային աշխատությունները:

Ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանն իր ապիրանտ Վ. Սվազյանի հետ:

Մեծ գիտնականի՝ Կ. Մելիք-Օհանջանյանի հետ կապված էս ևս ունեմ անջնջելի հուշեր: Այդ 1958 թ. էր, երբ էս գերազանցությամբ հանձնել էի ասպիրանտուրայի ընդունելության քննությունները և Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրինության հանձնարարականով ներկայացա ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանին, որպեսզի ստանձնի նաև իմ գիտական ղեկավարությունը: Նա ընթերցեց տնօրինության գրությունը և, գլուխը բացասաբար շարժելով, ասաց. «... Ես չա տ ժամանակ եմ կորցրել որպես բռնադատված, ինձ շատ տանջանքների են ենթարկել: Տե՛ս, – և ցույց տվեց ճակատի խոշոր սպին, որը վերից վար կիսում էր նրա խելացի ճակատը, – Ազգային անվտանգության նկուղում իմ գլխին տոպրակ են հագրել, և իմ ուսանողը, որը դարձել էր ԿԳԲ-ի աշխատակից, սկսեց երկաթյա ձողով անխնա խփել գլխիս: Ես հազիվ կարողացա հարցնել. “Տղա ջա՛ն, մի՞թե էս սա եմ քեզ սովորեցրել”: Եվ նա սառնասրտորեն պատասխանեց. “Ես հանձնարարություն եմ կատարում”: Այնպես որ, էս ժամանակ չունեմ, էս պետք է կենտրոնանամ և աշխատեմ: Նոր ասպիրանտ չեմ կարող ընդունել. արդեն երեք ասպիրանտ ունեցել եմ՝ Պ. Սևակին, Գ. Աբգարյանին և Խ. Գյուլնազարյանին: Այնպես որ՝ չե՛մ կարող ...”:

Շուտով իմ հարցերի վրա արժեքավոր տալով, դուրս էի գալիս, երբ, ձայնը բարձրացնելով, հարցրեց. – Իսկ որն է բան արե՞լ էս... Իր հարցից ոգևորված՝ պատասխանեցի. – Այո՛, իհարկե՛, – և պայուսակիցս սկսեցի մեկ առ մեկ հանել ու ցույց տալ աշակերտական առանձին տետրերի մեջ Մուսա լեռան խրթին բարբառով իմ գրառած ժողովրդական բանահյուսության նյութերը՝ հեքիաթներ, ավանդություններ, զրույցներ, ծիսական, հարսանեկան, կենցաղային ու այլ երգեր, առակներ, առածներ, ասացվածքներ, օրհնանքներ, անեծքներ և այլն:

Ես, ընկճված ու գլխիկոր հրաժեշտ տալով, դուրս էի գալիս, երբ, ձայնը բարձրացնելով, հարցրեց.

– Իսկ որն է բան արե՞լ էս...

Իր հարցից ոգևորված՝ պատասխանեցի.

– Այո՛, իհարկե՛, – և պայուսակիցս սկսեցի մեկ առ մեկ հանել ու ցույց տալ աշակերտական առանձին տետրերի մեջ Մուսա լեռան խրթին բարբառով իմ գրառած ժողովրդական բանահյուսության նյութերը՝ հեքիաթներ, ավանդություններ, զրույցներ, ծիսական, հարսանեկան, կենցաղային ու այլ երգեր, առակներ, առածներ, ասացվածքներ, օրհնանքներ, անեծքներ և այլն:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանը վեր կացավ, մոտեցավ ինձ, տետրերից մեկը վերցրեց ու սկսեց լուռ ընթերցել և գլխով իր համաձայնությունն ու հիացմունքն արտահայտել:

Ապա հարցրեց.– Իսկ ո՞վ է քեզ խորհուրդ տվել, որ գրի առնես այդ դժվար բարբառով:

– Ո՛չ ոք, ես ինքս, քանի որ մեծ լեզվաբան Հրաչյա Աճառյանը նշել էր, որ կիլիկյան բարբառներն ուսումնասիրելու համար ինքը բանահյուսական նյութեր չի ունեցել: Ուստի ես սկսեցի որոնել, գտնել բնիկ կիլիկիացի մուսալեռցիներին և նրանցից գրի առնել տարաբնույթ նյութեր:

– Իսկ ո՞վ է քեզ ասել, որ ումլատուտավոր (կետավոր) տառերով գրի առնես:

– Հարգարժան պրոֆեսոր, Ձեր և Մանուկ Աբեղյանի ջանքերով լույս տեսած “Մասնա Ծոեր” դուցազնավեպի երեք ստվար հատորներն ինձ համար բարբառագիտական տառադարձության ուղեցույց են դարձել ...

– Ապրե՛ս, որ ամենադժվար բարբառով ինքնուրույն սկսել ես գրի առնել, այն է՝ գիտական ճիշտ տառադարձությամբ: Ուրեմն, ես կդառնա՛մ նաև քո գիտական դեկավարը:– Եվ ժպտալով, ուսիս թեթն խփելով, բացականչեց. “Վերժինե՛, վերջի՛նն ես ...”:

... Ես երջանիկ եմ, որ լսել եմ իմ գիտական դեկավար, ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանի արժեքավոր խորհուրդները, զգացել եմ նրա հայրական հոգատարությունը: Նա ապագա մտավորականի միտքն ու հոգին կերտող վարպետ-ճարտարապետ էր:

Ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանն իր ապրած 77 բեղուն և արգասավոր տարիների ընթացքում համալրեց մեր դասական հայագիտության կարկառուն ներկայացուցիչների շարքը: Նա սերունդներին և պատմությանը թողեց մնայուն արժեք ներկայացնող կոթողային աշխատություններ և ազնիվ ու անմոռաց հուշեր ...

Խորին երախտագիտությո՛ւն և լուռ խոնարհո՛ւմ նրա անմահ հիշատակին:

ՎԵՐԺԻՆԵ ՄՎԱԶԼՅԱՆ